

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ

УДК 72.01

Весна А. В.

аспірант каф. АБіСДАС Харківського національного університета міського господарства ім. О.М.Бекетова

ГЛОБАЛЬНІ АРХІТЕКТУРНІ КОНЦЕПЦІЇ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ

Анотація: розглянуто проблеми впливу глобальних архітектурних концепцій на суспільну свідомість. Також розглянута необхідність розвитку екологічного світогляду населення країни в контексті її сталого розвитку.

Ключові слова: архітектура, екологія, глобальна архітектурна концепція.

Постановка проблеми.

Сучасна цивілізація входить в період загострення глобальних криз, що стають викликом самому її існуванню. Гострота і різноманітність проблем сьогодні стають об'єктом пильної уваги найширших верств наукової спільноти. Більшість архітектурних шкіл світу включилися в активну розробку концепцій архітектури нового типу, здатної протистояти погіршенню зовнішніх умов, зберігаючи для своїх мешканців комфортні умови існування. Ці концепції, завдяки інноваціям, в найкоротші терміни стають надбанням мільйонів користувачів глобальних інформаційних мереж надаючи доволі сильне естетичний і ідеологічний вплив.

Проведені дослідження доводять, що основна проблема, пов'язана з екологією планети криється не в слабкому розвитку технологічної та наукової бази людства, а в катастрофічному відставанні суспільної свідомості від реалій часу. Культ споживання, слабка соціальна активність, відставання середнього інтелектуального рівня людства від стрімкого зростання до нього вимог сильно ускладнюють задачу переходу цивілізації до сталого розвитку та коеволюційному співіснуванню з навколишнім середовищем. Ключовим рішенням проблеми є ненасильницька і радикальна зміна суспільної свідомості шляхом популяризації ідей «зеленої» свідомості. Ролі архітектури в цьому процесі присвячено дане дослідження.

Результати дослідження.

Великий енциклопедичний словник визначає термін «концепція» як: «певний спосіб розуміння, трактування яких-небудь явищ, основна точка зору, провідна ідея для їх освітлення; провідний задум, конструктивний принцип різних видів діяльності». Там же дається визначення «глобальний» 1) охоплює всю земну кулю; всевітній. 2) Всебічний, повний, загальний, універсальний. [1]. Таким чином термін «глобальна концепція» (ГК) слід трактувати як: «певний спосіб розуміння, трактування яких-небудь явищ, основна точка зору і провідна ідея, яка однаково сприймається багатьма людьми на всій ойкумені планети». Подібним чином можна трактувати і термін «глобальна архітектурна концепція» (ГАК).

Власне, саме явище неможна сприймати як щось таке, що з'явилося в останні десятиліття світової історії. Якщо розглядати європейську культуру як основу, з якої розвинулася культура світова, то появу перших глобальних концепцій можна впевнено віднести до часів античної Греції - «Тімею», «Критію» і «Державу» Платона і проекту Олександрії на горі Афон архітектора Дінократа. З тих пір протягом більше двадцяти століть не припиняються спроби осмислити і створити «ідеальну архітектуру». Природно, що кожне наступне покоління виробляло власну, дещо відмінне від попереднього уявлення про неї.

Про те, яку величезну творчу силу знаходять наукові і художні концепції об'єднуючись свідчить той слід в історії і культурі, який залишили спроби майстрів відродження створити ідеальне місто. У глобальній мережі можна знайти мільйони посилань на словосполучення «ідеальне місто», але справжнє значення цієї концепції проявляється в тому факті, що, без перебільшення можна стверджувати: всі планування європейських міст, що розробляються архітекторами за останні п'ятсот років, носять сліди впливу цієї ідеї. Концепція стала «плоттю і кров'ю» ядра професії і можливо нові теорії «SMARTcity» і «Sustainablecity» слід відносити до її подальшого, інноваційного розвитку.

Десятки концепцій, які стали надбанням світової культури і тисячі благополучно забутих можна було б розглядати як філософські вправи розуму авторів, якби не один, але вкрай важливий факт - вони найістотнішим чином вплинули на культуру Європи, визначаючи, часом на століття, вектор її розвитку. Відмінність сучасності від минулих століть, на наш погляд, полягає в тому, що нинішні глобальні концепції знайшли яскраво виражений філософсько-технічний утилітарний характер, на відміну від соціально-філософських міркувань навіть близького до нас ХІХ століття.

Сучасна цивілізація досягла такого рівня, при якому питання вирішення виникаючих викликів набуває характеру вибору з безлічі рівнозначних варіантів. Кожен з цих варіантів потенційно здатний стати своєрідним

аттрактором майбутнього розвитку, і проблема його вибору все більше виглядає як спроба вгадати найближче майбутнє. Осмислення і підготовка якогось континууму оптимальних рішень і стають основою виникнення глобальних архітектурних концепцій. Історія показує, що такі концепції можуть перейти в цілком вдалий будівельний досвід як, наприклад, концепція лінійного міста, далеко не зжила себе і сьогодні.

В м. Харків житловий район ХТЗ - колишнє «Соцмістечко Новий Харків» до сих пір, хоча і сильно деформований в процесі численних адаптацій до «поточних моментів», зберіг свої основні риси, закладені в нього авторами. Цей житловий масив, проектувався відповідно до потреб індустріалізації та комуністичних ідей нової держави і повинен був стати зразком міста майбутнього, ідеальною моделлю нового справедливого життя, де вся життєдіяльність працівників заводу - народження, приготування їжі, дозвілля, навчання, тощо повинно було вирішуватися масово. Сама структура соцмістечка мала на увазі чітке лінійне зонування, стаючи своєрідною «фабрикою для життя і роботи». [2]

На відміну від перших п'ятирічок епохи соціалізму сьогодні ми можемо спостерігати унікальну ситуацію, коли розвиток інтерактивних засобів комунікацій тисячократно прискорили оборот інформації. Поширення ідей по планеті відбувається практично ментально, часом досить пари років, щоб ідея була осмислена і, часом, втратила актуальність. Демонстрацією цієї тези може слугувати концепція «Вертикальне місто» і споріднена їй «Аркологія» - йдучи про те, що шляхом спорудження великих, самодостатніх, добре спланованих, багаторівневих конструкцій (гіперструктур), що вміщують в собі населення цілого міста, можна зменшити негативний вплив поселень на навколишнє середовище. Гіперструктури називаються також аркологіями. [3]

Перша хвиля інтересу до міст-башт виникла в 60-х роках минулого століття і тривала до середини вісімдесятих, друга хвиля була активніше, але коротше і її пік припадає на 2007 - 2012 рр. Друга хвиля примітна тим, що незважаючи на відносно короткий період активності вона породила тисячі концептуальних проектів і розробок швидко стали вкрай популярними в середовищі фахівців і студентів архітекторів. Більш того, дане явище було сильно стимульоване появою таких споруд як Бурж-Халіфа (828 м) в 2010 р., Шанхайська вежа (632 м) 2013 р., Вежі Абрадж аль-Бейт (601) в 2012 р., Телевежа Гуанчжоу (600 м) 2009 р. та ще кількох десятків веж вище 300 метрів заввишки. Однак отримані в процесі розробки концепти веж продемонстрували той факт, що при існуючій щільності заселення багатьох країн і вартості

експлуатації і зведення подібних об'єктів вони категорично не рентабельні, а з точки зору комфорту нецікаві.

Вельми цікавим прикладом ГАК можуть служити концепції «розумне місто», «місто стійкого розвитку», вертикальне місто, міське агрогосподарство, регіоналізм, дезурбанізм, реіндустріалізація і ряд інших концепцій, які приваблюють багатомільйонні аудиторії в засобах мас-медіа.

Продовжуючи тему глобальних концепцій в архітектурі доволі показовим можна вважати доповідь доктора мікробіології Діксона Деспомм'є - автора концепції «вертикальна ферма» зроблену ним на сторінках однойменного сайту: до 2012 р. в світових мас-медіа налічувалося понад 6,5 млн. посилань і було опубліковано більше 1,3 тисячі проектів міських агрогосподарств створених на основі матеріалів, опублікованих автором в 2008 р. [4]. У протязом 8 років було створено кілька десятків працюючих прототипів, які стали випробувальним полігоном даного напрямку господарської діяльності.

Найбільш помітними з побудованих міських агрогосподарств, які отримали найбільшу реакцію світової громадськості можна вважати:

1) Sky Greens-сінгапурська компанія для комерційного виробництва овочів і для продажу технології в інші країни. Власник і керуючий директор Джек Енг (Jack Ng) організував виробництво під час фінансової кризи 2009 р. Енг (Ng) каже: "Ціни на їжу піднімалися через перебої зарубіжних поставок. І мені прийшла ідея про вирощування їжі на місці."

Ця перша в світі вертикальна система, що приводиться в рух водою, призначена вирощувати тропічні овочі в тропіках. Вона приносить доволі істотний урожай, використовує мало води, енергії і природних ресурсів. Це відновлювальна "зелена" високотехнологічна ферма отримала назву "Е-Гоу-Гро" ("A-Go-Gro"), вирощує овочі в А-образних вежах. Кожна по шість метрів заввишки. Модульні А-образні рами швидко встановлюються і легко обслуговуються. Кожна вежа складається з 22-26 рівнів з жолобами для вирощування, які обертаються навколо алюмінієвої рами вежі зі швидкістю 1 мм в секунду, забезпечуючи рівномірний розподіл сонячного світла, хороший рух повітря і іригацію для всіх рослин. Як зауважує Енг (Ng): "Рослини не перегріваються на сонці ... в той же час вони все порівну отримують харчування з води." [5]

2) Vertical Harvest- знаходиться в місті Джексон, штат Вайомінг і є домом для однієї з перших вертикальних теплиць в світі. Теплиця примикає до багатоповерхової міської парковки з загальною площею 13500 кв. футів. Триповерхова теплиця за своєю ефективністю з 1/10 акра корисної території

вирощує річний обсяг продукції, еквівалентної вирощуваної з 5 акрів традиційного сільського господарства.

Vertical Harvest продає вирощені, свіжі овочі круглий рік, забезпечуючи навколишні ресторани Джексон, продуктові магазини, а також частина продукції відпускається споживачам прямо на місці. Vertical Harvest за рік виробляє 100 000 фунтів продукції. В додаток до свіжих салатів і помідорів, Vertical Harvest надає нові робочі місця, забезпечує стажування та навчання фахівців. У теплиці працює 15 осіб з розумовими та фізичними вадами [6].

3) Aero Farms – міська сільськогосподарська компанія спеціалізується на рефункціоналізації під ферми занедбаних міських підприємств. У числі реалізованих проєктів реконструкція колишнього нічного клубу на Маркет-стріт 89, в Ньюарк, Нью-Джерсі, США, площею 5500 квадратних футів, будівлі металургійного заводу в Ньюарку, штат Нью-Джерсі, 6,5 тисячі м². Будівництво об'єкта, за підрахунками, обійдеться в 39 мільйонів доларів. За словами будівельників, це буде найбільша в світі крита вертикальна ферма [7].

Всього, в процесі дослідження було виявлено 6 успішно діючих прототипів міських агрогосподарств. Вертикальними фермами з великою часткою умовності можна назвати три з них. Однак в даному випадку чітко окреслилася тенденція перетворення гіпотези в теорію і подальший початок втілення її в практиці. Тут величезну роль зіграла «паперова архітектура» перетворивши теоретичний труд Діксона Деспомм'є в яскраве художнє явище, породивши цілу течію досліджень в архітектурному середовищі.

Таким чином, визначивши, що таке «глобальна архітектурна концепція», слід виявити фактори, які власне визначають її практичне значення. В даному випадку інтерес представляє не стільки історичний аспект проблеми, скільки її сучасний зміст. До теперішнього часу склалися наступні передумови, які змушують переглянути роль глобальних концепцій в архітектурі:

1) Виникла гостра необхідність трансформації суспільної свідомості жителів планети в сторону його екологізації та глобальні концепції можуть зіграти одну з найважливіших ролей в даному процесі.

В даному контексті вкрай показовим може слугувати поява нового терміну «Антропоцен», що визначає нашу геологічну епоху. Вперше термін був запропонований в 1980-і роки екологом Юджином Ф. Строммером (Eugene F. Stoermer) і був широко популяризований Нобелівським лауреатом з хімії Паулем Крутценом (Paul Crutzen) [8] в 2000 році. Вони стверджували, що людство настільки радикально втрутилося в круговорот матерії та енергії в природі, що це стало причиною помітних геологічних змін на планеті. Причому, як стверджує Ендрю К. Ревкін (Andrew C. Revkin) за силою впливу

наша цивілізація порівнюється з діяльністю ціанобактерій 2 мільярди років тому [8]. Але, за його ж твердженням, ціанобактерії ніхто не оплакував.

При існуючій щільності населення планети застарілий світогляд часів індустріалізації провідних економік світу категорично неприпустимий. Ставлення до споживання життєво важливих благ має бути радикально змінено. Доступність екологічно чистих води, їжі, повітря і житла можуть бути досягнуті тільки завдяки прийняттю людством концепцій «етичного споживання» і «зеленої свідомості».

Відомо, що суспільна свідомість має високий ступінь інертності і помітно змінюється або протягом десятиліть, або у випадку глобальних потрясінь, таких як: епідемії, світові війни, голод, революція, тощо. Катастрофічний сценарій зміни суспільної свідомості настільки депресивний, що його слід намагатися уникнути всіма можливими засобами. Тільки наполегливі, багаторічні зусилля багатьох людей, об'єднаних метою перевести глобальні кризи в область керованих викликів, здатні дати позитивні результати.

Сьогодні засоби 3D візуалізації дозволили архітектурним ідеям знайти той колір, обсяг і динаміку, які дозволяють досягти необхідної сили емоційного впливу на вельми широкі верстви населення. Засоби мас-медіа дають можливість максимально широко розповсюджувати ідеї які, як ми сподіваємося, будуть сприяти розвитку коеволюційного з навколишнім середовищем розвитку людства.

2) Глобальне розширення можливостей архітекторів по презентації власних ідей. Для демонстрації цієї тези сьогодні досить провести досить простий експеримент - набрати в YouTube в рядку пошуку слово, наприклад, Eco-city [9], лічильник отриманих результатів (зазвичай правий верхній кут екрану) станом на 09.10.2016 р. видає результат: 434 000 виявлених відеоматеріалів. Аналогічно словосполучення: SMART-city посилання - 1 610 000 файлів, Sustainablecity - 890 000 файлів. Таким чином за трьома запитаним темам пропонується 2 934 000 файлів у кожного з яких налічується від 40 до 300 000 переглядів (наприклад, фільм Masdar: The Cityofthe Future) [10], середня кількість переглядів одного файлу знаходиться в межах 3000 – 5000 тисяч, Разом: від 8 000 000 до 15 000 000 переглядів. І це тільки на одному сайті по трьом темам.

Сьогодні ми зіткнулися з прецедентом появи субкультури, яка поступово стає основою нового типу мислення та відношення до дійсності. Мас-медіа є найпотужнішим інструментом впливу на імперативи людства і може стати основою закладення більш позитивного ставлення до навколишнього середовища. Тому так важливо вже сьогодні почати широкий мультидисциплінарний діалог про те, якими параметрами повинна володіти

етика нового типу і засоби по досягненню цієї мети. Природно, що в даному процесі архітектурі повинна відводитися найактивніша роль учасника і генератора стимулів екологічного розвитку міст.

3) Розвиток ігрових просторів стає додатковим полігоном роботи архітекторів. Без перебільшення можна сказати, що сьогодні тисячі архітекторів реалізують свої можливості в ігровій індустрії створюючи віртуальні архітектурні простори. Всього двадцять п'ять років знадобилося комп'ютерним іграм для того, щоб з руху ентузіастів перетворитися на найпотужнішу індустрію інтерактивних розваг з об'ємом світового ринку 95,5 млрд. дол. на рік [11].

Можна припустити, що більш старше покоління доволі приблизно уявляє яку роль зіграли ігри і комп'ютерні технології в формуванні свідомості нових поколінь за останні двадцять років.

4) Вперше в історії архітектури архітектори почали отримувати світову популярність, а через неї і велику практику, завдяки розробці науково і технічно обґрунтованих архітектурних концептів. Яскравим представником генерації фахівців нової формації може служити Вінсент Каллебо. Автор розпочав з публікації в мас-медіа серії футуристичних проєктів: THE PERFUMED JUNGLE, ANTI-SMOG, LILYPAD, DRAGONFLY, PHYSALIA, HYDROGENASE, CORALREEF, BIONICARCH, SOLARDROP і ін. [12] і швидко завоював увагу інтернет-спільноти. Його стиль і проєкти стали настільки популярні, що дозволили створити архітектурне бюро, яке успішно конкурує з найвідомішими архітектурними фірмами.

Перша реакція, яка виникає у архітектора на цю тезу, привести в якості контраргументів творчість Дінократа, Піранези, Леду і Булле. Частково ці академічні посилання виправдані, але тільки частково. Дінократ, в своїй спробі зробити максимальне враження на потенційного замовника (в даному випадку Олександр Македонський) зайшов навіть далі Каллебо. Він не тільки створив грандіозний концепт перетворення гори Афон в гігантську статую-місто, але навіть, за легендою, записаною Вітрувієм: «... був він високого зросту, гарний обличчям і дуже ставний, і видним собою. І ось, розраховуючи на ці природні дані, він роздягнувся на заїжджому дворі, натерся маслом, на голову надів тополевий вінок, на ліве плече накинув левову шкуру і, тримаючи в правій руці палицю, з'явився перед судилищем царя, який розглядав позов. Коли народ обернувся на це небачене видовище, глянув на Дінократа і Олександр. Захоплений їм, він наказав пропустити його до себе і запитав, хто він такий. "Дінократ, - відповів той, - македонський архітектор, який приніс тобі задуми і проєкти, гідні твоєї слави" ... »[13].

Як видно з робіт Вітрувія, Дінократ був вже відомим архітектором і у Олександра шукав можливості втілення своїх грандіозних задумів. Леду і Булле створювали свої неокласичні концепти вже в досить зрілому віці, сформувавшись як практики. Піранези прославився як геніальний графік, але як архітектор залишив скромну спадщину у вигляді декількох проектів, з яких найбільш відомим є перебудова церкви Санта Марія Авентина (1764-1765) [14]. Таким чином очевидним слід вважати, що в останні десятиліття з'явилося унікальне явище - входження в архітектурну практику молодих фахівців через професійні яскраві техно-художні концепти.

Висновки.

Суспільна свідомість буде неминуче змінена. Відкритим залишається питання: за яким з двох можливих сценаріїв це станеться - еволюційному або революційному. Історія показує, що всі революційні сценарії зміни суспільної свідомості настільки депресивні, що навряд чи хто-небудь з нині живих бажає брати участь в подібному процесі. Еволюційний сценарій може статися виключно завдяки зусиллям багатьох тисяч добровільних агентів змін і вкрай великий вплив можуть надати люди мистецтва. Відомо, що емоція є найпотужнішим стимулом діяльності і саме мистецтво може породити найбільш сильний емоційний відгук. Архітектурі, як сплаву мистецтва і технологій в даному процесі повинна відводитися досить активна роль. Створюючи і пропагуючи концепції міст і архітектури нового типу можна досягти досить позитивних результатів у формуванні «екологічного світогляду» у людства.

Список використаної літератури.

1. Большой энциклопедический словарь / М.; Lingua, АСТ, Астрель, 2003.– 1248 с.
2. Алёшин, В. Э. Развитие представления о социалистическом поселении в градостроительстве Украины в 1920&x — начале 1930&x годов [Текст]: дис. канд. архитектуры: 18.00.01 / Алёшин Вадим Эммануилович. — К, 1985. — 178 с., ил.
3. Soleri, P. Arcology – City in the image of Man [Текст] / P. Soleri. – Paradise Valley, AZ :Cosanti Press, 2006. – 136 p.
4. Dickson Despommier. Vertical Farming – Режим доступа: <http://www.verticalfarm.com/>
5. JackNg. Straits Time SME Spotlight: Building vertical ‘houses’ for plants [Электронныйресурс] The Straits Times DEC 16, 2015 – Режим доступа: <http://www.skygreens.com/news-and-media/>

6. Our story [Электронный ресурс] Vertical Harvest – Режим доступа: <http://verticalharvestjackson.com/our-story/>
7. Steffen, Will; Grinevald, Jacques; Crutzen, Paul; McNeill, John (2011). "The Anthropocene: conceptual and historical perspectives" Phil. Trans. R. Soc. A. 369: 843. Retrieved 31 December 2014.
8. Andrew C. Revkin. Confronting the 'Anthropocene' (англ.). Dot Earth. TheNewYorkTimes (11 May 2011).
9. Eco-city – Режим доступа: https://www.youtube.com/results?search_query=Eco-city
10. Robert Llewellyn. Masdar: TheCityoftheFuture // FullyCharged 26 сент. 2012 г. - Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=NIaz61zpLfs>
11. Pavel Ermolich. The Analysis of Russian and Global Game Markets in 2014-2016: Current Market Situation, Forecasts, Market Players, Projects and Tendencies [Электронный ресурс] J'son&Partners Consulting / July 30, 2015 13:52 – Режим доступа: http://json.tv/en/ict_telecom_analytics_view/the-analysis-of-russian-and-global-game-markets-in-2014-2016-current-market-situation-forecasts-market-players-projects-and-tendencies
12. VINCENT CALLEBAUT ARCHITECTES. V. [Электронный ресурс] Projects – Режим доступа: <http://vincent.callebaut.org/projets-groupe-tout.html>
13. Витрувий. Десять книг об архитектуре. Книга II, Вступление, 1-2.
14. Сорокина Н. И. Джованни Баттиста Пиранези. М. БуксМарт. 2013. - 112 с.

Аннотация

Рассмотрены проблемы влияния глобальных архитектурных концепций на общественное сознание. Также рассмотрена необходимость развития экологического мировоззрения населения страны в контексте ее устойчивого развития.

Ключевые слова: архитектура, экология, глобальная архитектурная концепция.

Annotation

The problems of the impact of the global architectural concepts in the public consciousness. The need for ecological outlook of the country's population in the context of its sustainable development is also considered.

Keywords: architecture, ecology, global architectural concept.

Global architectural concept as a factor of social consciousness